

על מתנת חינוך ואהבת חינוך

(תגובה למאמרו של הרב מאיר נהוראי)

מאמרו של מורי וחברי הרב נהוראי מתאפיין בחשיבה האנליטית והרגישות החברתית המוכרות שלו. להבנתו, הוא מרגיש שאי לקיחת כסף עבור חתונות הנעשות דרך צהר אינה משיגה את מטרתה, ושראוי שהזוגות יתנו תרומה כלשהי עבור "עבודת הרב". תרומות אלו הוא מעוניין לרתום למען מפעל צדקה אשר ישיג מטרה משנית חשובה בתוך החברה הישראלית ויצור "קידוש שם שמים כפול". בשורות הבאות, ברצוני לדחות את הביקורת של הרב נהוראי ולעמוד על החשיבות המכרעת בעיני של אי קבלת תמורה עבור פעילותו.

א. הרהורים ביחס למודל הקיים

בתחילת דבריו, הרב נהוראי כותב כך:

אין כל ספק שכל אחד מאתנו, שעורך את החופה ללא תשלום אינו עושה זאת מהסיבה ההלכתית הצרופה של "מה אני בחינים". ישנם תחומים רבים שרובנו עוסקים בהם מדי יום, ואנו מקבלים עליהם משכורת...

אינני מעוניין, או מוסמך, להיכנס לדיון הלכתי בסוגיא מורכבת זו, אבל ראוי לשאול האם חובה להפוך מציאות לאידיאולוגיה? העובדה שרבים מאיתנו מקבלים תמורה עבור פעילותנו הרבנית (שיעורים, הוראה וכד') אינה מנטרלת את העיקרון של "מה אני בחינים, אף אתם בחינים", אם לא במישור ההלכתי אז לפחות במישור הרוחני והעקרוני. דווקא בשל המציאות שאותה מתאר הרב נהוראי, אנחנו צריכים לברך על ההזדמנות לעסוק בפעילות רוחנית ללא תמורה! לעניות דעתי, אפשרות זו, לעסוק בפעילות "דתית" או "רבנית" ללא תמורה כספית טומנת בתוכה משב רוח מרענן בעבורנו ותוספת משמעות לערכה של הפעילות עצמה. המציאות הזאת מקרינה עלינו, על קהילותינו וגם על הציבור הרחב.

בדומה לרב נהוראי עמדותיי מבוססות על תחושותיי האישיות ועל אלו של רבנים שעמם דיברתי. חשוב לזכור זאת כאשר באים לשנות מדיניות במפעל המקדש שם שמים רבים; מפעל שהצליח להעמיד אופציה של עשייה רוחנית ודתית, אמנם בזעיר אנפין, ללא קשר לתמורה כלכלית, וליצור התייחסות חיובית כלפי היהדות והממסד הרבני בקרב ציבור שנטייתו הבסיסית איננה בכיוון הזה. נראה לי שאפשר לסכם את הרהורי של הרב נהוראי מתוך מאמרו:

נדמה לי, שאף שכוונתנו חיוביות ומחשבתנו טהורה, ב"שוק הרחוב" של הציבור החילוני התפיסה שונה... אע"ז ואומר שזוגות הנישאים המגיעים אלינו אינם מפנימים דיים את העובדה שמדובר בהתנדבות צרופה לשם שמים... אנחנו מצטיירים כרבנים המתקנים עוולה שנעשית בעולם החופות (- מתוך חובה מוסרית ולא כמתנדבים לשם שמים - י"ג).

1. הרב נהוראי אינו מתייחס במאמרו למציאות כלכלית המכתיבה שרוב עיסוקיו של אדם יהיו למען פרנסתו. בנוסף, אינני מתייחס כאן למציאות של רב המשרת את הציבור מכוח משרה ציבורית.

אני חייב לציין, שההתרשמות שלי מהחופות שערכתי (הן דרך 'צהר' והן שהגיעו אלי ממקורות אחרים) היא הפוכה מזו של הרב נהוראי. אני נתקלתי רק בהערכה ותחושה חיובית בסיומו של התהליך, גם אצל זוגות ובני משפחותיהם שהיו, בתחילת הדרך, בעמדה חשדנית ו"אנטי". עצם העובדה שלא לקחתי כסף רק הוסיף לתחושה החיובית של אנשים אלו ולהתפעלותם מהמפעל. ראוי לזכור, שקידוש שם שמים שבפעילותנו נובע לא רק מהאינטראקציה עם הזוג עצמו, אלא גם דרך התרשמותם החיצונית של גלים מתרחבים של משפחה וחברים - אנשים שלא זכינו לפגוש וליצור אצלם רושם ממש. לעיקרון של אי קבלת תמורה עבור ההשקעה שלנו יש חלק משמעותי ברושם היקפי זה.

כמובן, ישנם מקרים שבהם הזוג מתלהב יותר וישנם מקרים שבהם הוא מתלהב פחות. עם זה, לא נתקלתי במקרה שבו חשתי שהזוג מתייחס בזלזול לחופה, למשמעותה ולעבודה שלי אתם בשל העובדה שזה נעשה בחינם. ההפך הגמור הוא הנכון! נראה לי, שלתחושות אלו שותפים רוב בני 'צהר'. התרשמותי ממאמרו של הרב נהוראי היא, שגם הוא לא חש ישירות ביחס של זלזול כלפי עבודתנו או כלפי החופה.

אני מסכים עם הערתו של הרב נהוראי לגבי התייחסותנו לעוולות שנעשו בתחום של החתונות בארץ. אין אנו אחראים להן מעבר לכלל ש"כל ישראל ערביין זה בזה". עם זאת, אני לא נפגשתי בגישה שעלי לתקן עוולות, ומכאן שפעילותי נתפסת כפעילות של תיקון ולא כמעשה התנדבות. כאן נמצא סלע המחלוקת ביני ובין הרב נהוראי, היות וזה הציר המרכזי שעליו עומדת הצעתו לשינוי. אינני מסכים עם ניתוחו לגבי ההתייחסות של הציבור החילוני כלפי פעילותנו. תחושותי היא, שעבודתנו נתפסת כפי שאנחנו מתכוונים, ושבתוך מכלול הפעילות שלנו העיקרון של אי קבלת תמורה הוא אחד העמודים של פעילות 'צהר'. נראה לי, שהתגובות שאנו מקבלים, הן בצורה פורמלית והן בצורה לא פורמלית, מחזקים תחושה זו.

ב. הצלם, התקליטן והרב

טענתו של הרב נהוראי היא שזוג מוציא ממון רב על כל היבטי חתונתם ו"חוסד" רק ברב. אינני בטוח אם יש לו לכך רק התנגדות מעשית (זה עלול להוביל לפגיעה "במעמד המוסד שאותו אנו מייצגים") או גם התנגדות עקרונית אחרת. טענה זו נשמעת כל פעם שמנסים לנגח את עקרון ההתנדבות של פעילות 'צהר'. אודה, שאינני מבין אותה. ראוי לתת קרדיט מינימלי לאנשים שעמם אנחנו נפגשים. הם מודעים לעולם שבו הם ואנחנו חיים. הם מאוד מודעים למחיר של כל דבר. הרי הם עוסקים בזה חלק ניכר מזמנם בחודשים האחרונים לפני חתונתם! ועם כל זה, ואולי בשל כך, הם מסוגלים להעריך את מעשה ההתנדבות של הרב. בעיניי, כאן טמונה המשמעות של ההתנדבות - אי לקיחת כסף על דבר שאפשר לקבל עליו כסף. בנוסף, יש להודות שכיוונו של הרב נהוראי מוביל בעצם למציאות הפוכה. אם נכניס את הרב לחשבון הכלכלי של החתונה ברור לכול שהוא יקבל פחות מהתקליטן, הקייטרינג ואולי אפילו מהפרחים על השולחנות! איך מצטיירת משמעותה וחשיבותה של עבודת הרב המתן במכלול כזה? לעומת זאת, כשהרב אינו חלק מהמשוואה הזאת ומוצב בצד בקטגוריה נפרדת, יש אפשרות ומקום להתייחס לפעילותו ולהעריכה בצורה הראויה בפני עצמה.

אודה גם, שהיו זוגות שהגיעו אלי בשל העובדה שזה היה "בחינם". המניע של זוג להגיע אלינו אינו אמור להעסיק אותנו כרבנים מחתנים. החשוב בעיניי הוא "איך יוצאים". יתכן ובמקרים מסוימים יצרנו קשר עם זוגות שלא היו פונים ל'צהר' מסיבות אחרות. אינני מנסה לטעון שזה מצב אידיאלי, אלא שזה לא דבר שלילי. שוב, נתקלתי אך ורק בהערכה והתייחסות חיובית

מהזוגות ובני משפחותיהם על העובדה שבעולם שבו "אין דברים בחינם", אנחנו עובדים בהתנדבות וללא שאיפה לתמורה. בנוסף לכך, אם רוצים לבחון האם הזוג משקיע עבור חופתו אזי ראוי לזכור שהשקעה אינה נבחנת רק בכסף. עצם העובדה שזוג נוסע אל הרב הביתה (או לכל מקום אחר) ונפגש עמו לכמה שעות מצביעה על השקעתם בחופתם, ומכאן לתחושת חשיבותו בעיניהם. בעיניי, ויתור על העיקרון של אי קבלת תמורה יפגע בערכה של הפעילות שלנו במישור העקרוני, ויגרום לירידה משמעותית בקידוש שם שמים במישור המעשי.

הרב נהוראי מזכיר כמה פעמים את היותנו "נאיביים" ותמימים מדי. הוא מבסס זאת על תפיסה כלפי עבודתנו בעיני הציבור החילוני השונה מזו שאנו משערים. לגופו של עניין, הנחה זו לא קיבלה ביסוס במאמר, ואף אינה נתמכת במציאות. במישור העקרוני, אני מסכים שלא ראוי שנהיה טיפשים. אם על ידי פעילותנו יעדינו אינם מושגים, אזי חובה עלינו לשנות ולתקן. עם זה, בעולם הציני של היום דווקא ראוי שרבנים ואנשי תורה ורוח יהיו קצת "נאיביים", יחלמו חלומות וינסו להגשים למען תיקון העולם. בעצם, כך היה תמיד. מניסיוני, תמימות זו נתפסת כמרעננת וחיובית ולא כמעוררת בוז ורחמים.

ג. חופות של צדקה

ברעיון נפלא זה - חופות של צדקה - מונח עיקר הצעתו של הרב נהוראי. אינני חולק על חשיבותו של מפעל כזה. אך דא עקא, למה יש צורך "להפיל" את העיקרון שמיזם החתונות פועל בחינם כדי להשיג זאת? למה רעיון נפלא זה צריך לקום על חשבון קידוש שם שמים של מיזם החתונות במתכונתו הנוכחית? בעיניי, קבלת כל "טובת הנאה", גם הקטנה ביותר כגון ייעוד הצדקה, פוגע בעקרונות הרוחניים והציבוריים שמניתי לעיל.

זאת ועוד. רוב הזוגות שחיתנתי הביעו את רצונם "לשלם" עבור הפעילות ושאלו מה לעשות. הצעתי היא תמיד, שהם יתנו צדקה בשמם לארגון צדקה הנראה להם ראוי. חיוב כל הזוגות לעשות זאת פוגע ברצון הטוב של זוגות אלו ועלול לפגוע בכל העבודה המסורה שעשינו אצל זוגות, שמסיבה כלשהי אינם רוצים לתרום, או שמעדיפים לתרום מבלי להיוועץ בנו. אין זה מתפקידנו לחנך את הזוגות שאותם אנחנו מחתנים, ולא ראוי שאנחנו נקבע באיזו צורה הם יביעו את הכרת התודה שלהם. לעניות דעתי, משמעות ההצעה של הרב נהוראי היא הקמת מפעל חשוב (קרן הצדקה) על חשבון פגיעה במפעל אחר (מיזם החתונות).

ד. הרהורים על עצם הביקורת

לסיום, ברצוני להרהר בשאלה נוספת המטרידה אותי. מדוע כשיש הצעה חדשה בתחום החופות, נוצר הרושם שהיא באה תוך ניסיון להפיל את העיקרון של אי קבלת תמורה של המיזם הקיים של 'צהרי'! לעניות דעתי, התשובה נעוצה בעובדה שלרוב הציבור (הן הרבנים והן אלו שאיתם אנחנו באים במגע) ברור כשמש קידוש השם שנעשה בפעילותנו ללא קבלת תמורה. היבט זה אינו היקפי אלא מהותי לכל האינטראקציות שלנו עם עצמנו ועם הציבור החילוני. בשל כך, יש תחושה, שכדי "לשווק" הצעה אחרת יש צורך, לפני כן, "למצוא פגם" במצב הקיים. כפי שצינתי, ראוי לבחון כל הצעה בפני עצמה, במיוחד הצעה חשובה כקרן צדקה. יחד עם זאת, הקמתו של מפעל חדש על חשבון מיזם המקדש שם שמים כבר כמה שנים אינה מקדמת אותנו אלא, לעניות דעתי, משיגה אותנו ואת פעילותנו אחר.

